

Særnummer 25 - 2026

Stiftet onsdag den 12. juni 2008

Foreningen Svend Gønge

Pro honore patriae

Vildtbaner

En vildtbane er et stort samlet jagtdistrikt. De mest kendte var forbeholdt kongen. Han afholdt jagter med hovbønderne som klappere. Bønderne måtte også finde sig i, at vildtet græssede på markerne. Begrebet går tilbage til 1200-tallet, men især Frederik 2. samlede store områder ved mageskifter af det gamle klostergoods, og den Nørrejske vildtbane strakte sig fra Horsens til Viborg, med Skanderborg som centrum. Skanderborg var nok det distrikt, der var rigest på vildt, og der var store mængder vildsvin, men man jagede også ulve.

Vildtbanesten i haven på gården Tvingbro ved Ugledige på Sydsjælland.

Der blev i 1742 opsat vildtbanesten af granit omkring hele Skanderborg vildtbane, der var blevet reorganiseret i forbindelse med oprettelsen af rytterdistriktet.

Også i Koldinghus Len besad kongen en stor vildtbane, og i annalerne findes mange beretninger om behandlingen af skovtyve og krybskytter.

Blev en adelsmand grebet i ulovlig jagt på en kongelig vildtbane kom han i fængsel, mens alle andre blev hængt. Bøndernes hunde skulle have det ene forben hugget af ved knæet, så de ikke kunne jage på forbudte områder.

Som tilholdssted for kongerne i forbindelse med jagterne lå der rundt i områderne en række jagthuse eller kongsgårde. Ved Grønbæk kan man se de udgravede ruiner af en sådan, der i øvrigt kaldes Erik Klippings Jagthytte, idet Erik Klipping ifølge overleveringen overnattede her natten før mordet i Finderup Lade. Jagthusene fungerede ofte som herberg for kongerne under rejse. I arkiverne har man fundet adskillige kongebreve, som er udstedt under ophold på kongsgården i Kragelund, og foruden de her nævnte to steder ved man, at der har været kongelige jagtgårde i Sdr. Vissing, Rye, Them, Løgager og Sebstrup.

Vildtbanesten er i lighed med milepæle fredede.

Fra Wikipedia, den frie encyklopædi

Langsomt kom den nedad mod stedet, hvor manden lå, men egestammen var i dette øjeblik ikke mere ubevægelig end han. Dyret gik forbi træet. Man hørte et skud, flere gange gentaget af ekkoet nede fra bakkerne omkring gravdammen, og råbukken styrtede. Skytten stak først bøssen om bag en busk, sprang derpå hen til råbukken og trak den ind over stien, hvor han skjulte den under et lag løv.

Ilde gik det dig, og vel var det, mumlede han. Fordi alle runde træer til mad, og fattigfolk kan ikke æde hø. En køn begravelse har jeg nu besørget, og der skal du ligge, til i aften dit herskab drager hjem fra skoven. Blot Svend ikke får nys om, hvad her er bedrevet; han er en striks mand og farer ikke med lempe.

Imidlertid havde skytten dækket råbukken med løv og skjult sin bøsse i et hul i egestammen. Han vendte sig for at gå, men standsede pludselig og lyttede. Straks efter kom en mand til syne på stien og gik hen imod ham.

Eja! mumlede skytten, der har vi skam Svend Gønge; jeg tænkte det nok.

Den kommende var en stærktbygget mand, klædt i en kofte af mørkegrønt vadmel, gule hjortelæders benklæder og støvler af brunt læder. Han bar en hirschfænger om livet og havde kastet sin bøsse over den højre skulder.

Guds fred og godaften, Svend! udbrod skytten, så snart han fik øje på den anden, og med en så venlig betoning, som det var ham muligt.

Gid fanden annamme dig, Ib, for hvad godaften du har fortjent, svarede Svend. Ved du ikke, at det koster livet at øve krybskytteri her, især på en tid, da hendes nåde dronningen jager inde i skoven?

Sådan indledes der på de første sider i Carit Etlars roman ”Gøngenhøvdingen”. Det er naturligvis fiktion, men alvorligt nok.

De to venner går gennem farlige og dramatiske episoder sammen. Danmark er besat af svenske styrker, også i den virkelige verden.

De fem Kongelige Vildtbaner i Sydsjælland i Vordingborg Rytterdistrikt, Vordingborg Amt

af Poul Erik Nielsen, Hammer

I tidens løb har vildtbanerne haft fem forskellige placeringer og udstrækninger i Vordingborg Rytterdistrikt:

1. Hjortebanen i 1200 tallet under Valdemar Sejr (1202-1241).

Den lå på Knudshoved Odde med en vildtbanegrøft, som var gravet på tværs af odden fra bunden af Avnø Fjord til Storstrømmen.

2. Vildsvinebanen i 1300 tallet under Valdemar Atterdag (1340-1375).

Vildtbanegrøften var gravet i Vintersbølle Skov øst for Vordingborg.

3. Christian d. Fjerdes (1588-1648) Vildtbane.

Vildtbanegrøften, der blev gravet i 1617, gik fra Præstø Fjord til Dybsø Fjord og fulgte mange naturlige afgrænsninger i landskabet. Den gjorde dermed hele det sydlige Sjælland til Kongens område, Grøften var ca. 15 km. lang.

4. Frederik d. Fjerdes (1699-1730) Vildtbane.

Vildtbanegrøften, der blev gravet i 1716, fulgte den gamle vildtbanegrøft, men den nye grøft blev kun ca. 12 km lang, da den fik en mere lige linie fra fjord til fjord.

5. Frederik d. Femtes (1746-1766) Vildtbane eller Jungshoved Vildtbane.

Vildtbanesten ved indkørsel til Nysø, Præstø

Vildtbanen blev oprettet i 1746 og blev afgrænset med ca. 16 vildtbanepæle, hugget i granit. Uden for Vildtbanen var nu Jungshoved Sogn, Skibinge Sogn, Allerslev sogn og en del af Mern sogn samt Præstø og Nysø.

Valdemar Sejrs Hjortebane på Knudshoved Odde

Valdemar Sejr (1340-1375) havde hjortevildtjagt som sin store interesse. Derfor anlagde han en vildtbane på Knudshoved Odde og havde dermed sit hjortevildt, på et afgrænset område. Vildtbanen bestod af to volde med 1½ kilometers afstand, med en grøft på hver side. Den østlige vold med grøfter gik gennem Oreby Skov fra Avnø Fjord til Storstrømmen og havde en længde af ca. 2 km. De to voldanlæg kan stadig ses i landskabet. Fra den vestlige vold var der stadig 8 km. odde at drive jagt på. Senere havde Kong Frederik d. 2 (1559-1588) sine stutteri heste gående på græs mellem de to voldanlæg på Knudshoved Odde.

Valdemar Atterdags Vildsvinebane i Vintersbølle Skov

Valdemar Atterdag (1340-1375) anlagde en vildtbane i Vintersbølle Skov øst for Vordingborg. Vildtbanen skulle bruges til vildsvinejagt, som var meget brugt den gang. Det har været et kæmpe arbejde at indhegne Vintersbølle Skov, som var på 170 tønder land. Det må have krævet en masse folk i meget lang tid. Man kan den dag i dag se svinevolden med dobbelt grøft på begge sider, dog mest i den sydlige og østlige ende af skoven. Selve skoven var ideel til vildsvin, med enkelte skovsøer og en å med frisk rindende vand. Udgravninger på Vordingborg Slot har bevist, at de mange vildornetænder, som er blevet fundet, stammer fra de store orner, som kan veje fra 100 til 200 kg., og må være kommet fra vildsvinebanen i Vintersbølle Skov.

Christian d. Fjerdes- og Frederik d. Fjerdes Vildtbane fra Præstø Fjord til Dybsø Fjord

Overgang nr. 1: Tappernøje Kro ved Præstø Fjord (under Hovedgård nr.7 Schovbyegaard/Engelholm).

Vildtbanevolden i Vildtbanegårdens have, Smidstrup

Overgangen blev kaldt Kongeporten. Det var jo nærliggende, da vejen, som førte over vildtbanegrøften, var Kongevejen, der gik fra Vordingborg til København. Her ved Gl. Tappernøje Kro, startede Christian d. Fjerdes vildtbane i 1617, og forløbet var de 15 km. tværs over Sydsjælland til Dybsø Fjord. Det samlede vildtbaneareal blev på ca. 400 kvadratkilometer og var Nordens største dyrehave.

Vildtbanens afgrænsning var af forskellig art. På steder kunne det være et kraftigt stolpehegn, som her ved Præstø Fjord, hvor det begyndte 100 m. ude i fjorden. Det kunne være kraftige rishegn, grøfter, naturlige vandløb eller en sø, som ud mod vest, hvor Ring sø var afgrænsning. Det var et meget fladvandet område, og videre ud mod Dybsø Fjord var det så Kylvøbækken, der dannede grænse. Til sidst var der et stolpehegn 100 m. ud i Dybsø Fjord.

Ca. 100 år senere lod Frederik d. Fjerde i 1716 det forfaldne vildthejn renovere. Det blev et mere organiseret projekt. Linieføringen fra fjord til fjord skulle være mere direkte, så læng-

den blev nu på ca. 12, km. Anlægget skulle bestå af en grøft, der skulle være 6 alen bred foroven, 3 alen dyb og 2 alen i bunden, samt en jordvold med et skråtstillet rishegn. Arbejdet skulle udføres af 200 svenske krigsfanger, som var fra Magnus Stenbocks nederlag i maj 1713 ved Tønning.

Kylløbækhuset ved Dybsø Fjord

Leder af arbejdet var herredsfoged Hans Ejlersen, Bårse, som også havde været byfoged i Præstø i 1695. Den 5. juni 1716 ankom 50 telte til Smidstrup Fang, hvor de blev opstillet. Den 14.-15. juni ankom så de 200 svenske krigsfanger, og dagen efter startede gravearbejdet ved Præstø Fjord. Arbejdet skred langsomt frem. Grunden var den stive lerjord og de mange store sten. Derefter fik de store problemer, da de skulle gennem kløften ved Hulebækken. Her måtte de lede bækken igennem nogle rør, som blev lavet af udhulede bøgestammer før de kunne anlægge Vildtbanehegnet. Sidst i oktober var de nået frem til St. Røttinge By. Her stoppede man for vinteren. Krigsfangerne var meget nedslidte og moralen lav. Der var 16 syge, og 40 var deserterede. Fangerne blev sendt tilbage til deres kvarter, men skulle tilbage igen til foråret.

I dag kan man endnu se lidt af Vildtbanen langs med vejen fra Præstø Fjord mod Tappernøje. På Smidstrupgårdens mark var Vildtbanegrøften skel mellem to marker frem til ca. 1950.

Overgang nr. 2: Store Røttinge (under Hovedgård nr. 7 Schovbyegaard/Engelholm).

Vildtbanen blev på et tidspunkt kaldt Store Røttinge Dyrehave. I St. Røttinge by gik vildtbane-grøften nord for byen, og overgangen var i den vestre ende. Det var vejen nede fra Evenbroen til Snesere, som krydsede vildtbane-grøften i St. Røttinge. Da Frederik d. Fjerdes vildtbane blev gravet her, byggedes også et portnerhus, og man ansatte en portmand. Grøften kom fra øst, øvre fra den store smeltevandskløft med Hulebækken og gik nord om St. Røttinge, videre ud over markerne mod sydvest til byen Skovbygårde.

Overgang nr. 3: Skovbygårde (under Hovedgård nr. 7 Schovbyegaard/Engelholm).

Her er alt væk. Der er kun volden, som kommer fra nordøst fra St. Røttinge. Indtil Reformationen 1536 bestod Skovbygaard af 15 gårde og hørte til Risby Sogn. Senere i tiden talte man om Store og Lille Skovbygaard, på hvis jorder Engelholm blev bygget i 1700-tallet.

Under Christian d. Fjerde var vildtbaneovergangen sikret med en stor port, som var låst, og nøglen lå hos skovridder Melchior Folsach i Lundby. Bønderne i Skovbygårde havde jord på begge sider af vildtbane-grøften og var generet af reglerne, men i høstperioden fik de lov til selv at opbevare nøglen. Under Frederik d. Fjerde blev det lettere for bønderne og andre vejfarende at komme over. Der blev bygget et portnerhus og ansat en vildtbaneportmand.

Overgang nr. 4: Hammer Torup (under Hovedgård nr. 6 Lundbygaard).

Vildtbane-grøften fortsatte fra Skovbygaardovergangen tværs over den nuværende vej mellem Snesere og Bårse og videre langs den nuværende Langdyssevej. Her findes det bedst bevarede stykke vildtbane-grøft. Vildtbane-grøften går videre gennem Tvede og Bondebakkerne, ned gennem den lille mose øst for Præstølandevejen og nord om Torup By. Murer Jens Jensen, Hammer Alminde, skrev i sine erindringer, at i ca. 1904-05 lå der ud for gartneriet i Bondebakkerne et stykke vildtbane-grøft i sin fulde brede og dybde. Murer Jens Jensen skrev også, at da han byggede sit hus i 1902 i den nordlige udkant af Torup, kørte han alt det udgravede

jord hen i Vildtbanegrøften.

Mellem Torup og Hammer gik vildtbanegrøften fra Toftegaard i Torup til det sydvestre hjørne af Pilegaards mark. I samme linje gik kirkestien mellem Torup og Hammer, indtil den blev nedlagt i 1912, hvor den blev flyttet ud til markskellet mellem Pilegaard og Bymosegaard. Ud for Toftegaards indkørsel var selve overgangen af Vildtbanegrøften med porthus og kro. Overgangen blev brugt indtil 1820, da den nuværende landevej blev anlagt.

Der er oplysninger om flere kroejere i Torup, I 1735 fik Peder Jensen sin bevilling af kongen, Christian d. 6., og forpligtede sig til ikke at brygge øl og lave brændevin, samt at købe sine varer i Næstved. Den 5. april 1757 fik en Anders Hansen bevilling, og han skulle overholde samme betingelser som forrige kromand. Senere kom en Peder Stephansen, hvis kone hed Hedvig Jensdatter. Den sidste, der boede i den gamle kro i 1911, var en gammel kone, som kaldtes Else Driver.

Overgang nr. 5: Hammer (under Hovedgård nr. 6 Lundbygaard).

For Hammer Bys vedkommende blev byen delt midt over, da vildtbanegrøften blev gravet. Grøften lå lige syd for Rytterskolen og Kirken. Murer Jens Jensen har nævnt følgende huse, hvor han er stødt på Vildtbanegrøften:

Toftegaards stuehus i sydøstre hjørne i 1931, købmand H. C. Pedersens baghus i 1899, i havemuren i H. C. Pedersens have i 1933 og, i klokker Chr. Nielsens hus, da det blev bygget i 1934. I 1908 sløjfede gårdejer Peder Hansen, Toftegaard, et stykke af vildtbanegrøften fra gården ned mod jernbanedæmningen på ca. 300-400 m. og rørlagde den.

Vildtbanehuset i Hammer er nævnt i Vordingborg Amtsstues skrifteprotokol d. 22. august 1766, efter husmand Hans Jensens død. Vildtbanehuset har ligget et sted på Hammer Kirkeplads, cirka over for Husflidsskolen. På et tidspunkt har her også været kro. I 1875 boede en mand, som blev kaldt Krovæveren, i huset på dette sted. Det blev revet ned i 1996. I mange år blev det kaldt "Thoras hus", og her til sidst hed det "Gerdas hus".

I 1959-60 blev der ved byggeriet af Hammer Sogneskole fundet to rækker skeletter. Rækkerne var ca. 30 m, lange i øst-vest retning. Der fandtes intet som kunne datere dem, men det menes at være nogle af de svenske krigsfanger, som var med at grave vildtbanegrøften. Området nord for byen har været kaldt svenskekirkegården i flere hundrede år.

Overgang nr. 6: Kylebækhuset ved Dybsø Fjord (under Hovedgård nr. 4 Øbjerggaard).

Vildtbanegrøften gik i en næsten lige linje fra Hammer Kirke til Kylebækovergangen. Ca. 1 km. fra fjorden løb grøften gennem området Ring Sø, som gav herredsfoged Hans Ejlersen og hans 200 krigsfanger mange kvaler. For det første forlangte Kongen, at grøften skulle være en alen bredere i bunden for at forhindre de mange vildttyve, der kom inde fra Gavnøside, at forcere grøften. Dernæst var området meget fugtigt, så grøftekanterne havde svært ved at blive stående. Under Christian d. Fjerde sluttede vildtbanehegnet 100 m. ude i fjorden og var lavet af kraftige stolper. Da man i 1716 anlagde Frederik d. Fjerdes Vildtbane, brugte man et to alen højt stendige som sikring ude i de to fjorde. Her ved Kylebækken blev porthuset også indrettet til kro, så portmanden var samtidig kromand.

Frederik d. Femtes Vildtbane - Jungshoved vildtbane.

Efter at Frederik d. Femte havde afhændet en stor del af det nordøstre område indenfor vildtbanegrøften, ved skøde af 1. juni 1761 til Henrik Adam V. Brockenhuus fra Nysø med tilhø-

rende jagtret, blev Kongen nødt til at markere sin vildtbane mod nordøst. Uden for Vildtbanen lå nu Jungshoved Hovedgård med skov, Oremandsgaard med skov, Jungshoved sogn, Skibinge Sogn, Allerslev sogn og en del af Mern sogn samt Præstø og Nysø, Afgrænsningen bestod af cirka 16 vildtbanepæle på omkring 2 m. hugget i granit med Frederik d. Femtes navnetræk og en kongekrone øverst. I pælene er hugget bogstaverne VDBAWB, som betyder Vordingborg Amts vildtbane, og årstallet 1761, på nogle 1762, og nederst pælens nr. Mange af pælernes placering kan man se på Videnskabernes Selskabs kort fra 1770. Som markering mellem pælene har der formentlig været et rishegn. Der findes i dag stadig 8 af pælene. Pæl nr.1 står ved indkørslen til Nysø, og står måske ikke langt fra sin oprindelige placering.

De 8 Vildtbanesten, der eksisterer i dag er;

- Nr. 1 Nysø, ved indkørslen.
- Nr. 6 Tvingbro mellem Ugledige og Præstø.
- Nr. ? Tågeby foran Holger Hansens hus (mangler kongekronen).
- Nr. 12 Oremandsgård ved udkørslen til Mønsvejen.
- Nr. 14 Kindvig Helge Andersen, brugt til flagstangssokkel.
- Nr. 15 Høvdingegaarden til højre for indkørslen til hovedbygningen.
- Nr. 16 Høvdingegaarden til venstre for indkørslen til hovedbygningen.
- Nr. 4 Nysø er den sidst fundne sten, og den er vistnok knækket.

Vildtbanesten hos Helge Andersen, Kindvig, flagstangssokkel

Vildtbanesten ved Holger Hansens hus, Tågeby, mangler kongekronen

Vildtbanesten ved Høvdinggård